

Erik Albæk

Samfundsforskning og politik – et umage par?

Da evalueringsforskningen blev fashionabel i 1960'ernes USA, forventedes den at blive benyttet i et rationelt, videnstyret beslutningsforløb, i hvilket der skete en direkte kobling mellem løsning og problemstyret af klare målsætninger. Empiriske eksempler på en sådan instrumentelt problemløsende anvendelse af samfundsforskning har imidlertid været få. Anlægges derimod en bredere opfattelse af, i hvilke faser, af hvem og hvordan samfundsforskningen (kan) benyttes i den politisk-administrative beslutningsproces, viser der sig mange andre muligheder for brug af samfundsforskningen, hvilket støttes af empiriske undersøgelser, der har konstateret udstrakt forskningsanvendelse, blot af anden art end den instrumentelt problemløsende.

Havde man for blot 15 til 20 år siden stillet spørgsmålet om samfundsforskningens og politikens forlidelighed, ville de fleste have fundet det et underligt et. Selvfølgelig kunne samfundsforskningen bruges. Kunne den det ikke i sin foreliggende skikkelse, kunne den i hvert fald ændres, så den blev mere brugbar.

Det var jo dengang, vi studenter fordrede, at videnskaberne blev gjort mere »samfundsrelevante«. Vi krævede »forskning for folket«, hvormed mentes, at videnskabelig indsigt burde være af en art, der gjorde den direkte anvendelig i kampen for levevilkårsforbedringer for samfundets svageste stillede. Vi afdækkede – med rette og oftest overbevisende – hvordan en påstået værdineutral videnskab i virkeligheden var dybt ideologisk og påvirket af udenomsvidenskabelige forhold. Vi viste, hvordan gængs videnskab både i sit emnevalg og med hensyn til teorier, begreber og metoder havde slagside til fordel for det bestående. I stedet krævedes »kritisk« forskning, på baggrund af hvilken ændringer i den herskende sociale orden kunne foretages. Hvordan det så nærmere skulle ske, brugte vi megen krudt på at skændes med hinanden om i de venstrefløjssjekter, vi hver især tilhørte.

Vi var ikke de første, der nærede en drøm om at kunne bruge vor videnskabelige indsigt til at forandre verden til det bedre. Det havde – uden sammenligning i øvrigt – alle nævneværdige samfundsteoretiske klassikere gjort. Det gjaldt for eksempel grundlæggerne af sociologiens tre hovedretninger, Marx, Durkheim og Weber. De kan have været uenige om, hvordan koblingen mellem samfundsforskning og -styring præcist skulle tage sig ud, men de var enige om, at den videnskabelige indsigt kunne og skulle bruges til bevidst at planlægge og styre samfundsudviklingen i ønsket retning.

Første gang man i større omfang forsøgte at realisere denne drøm uden for de østeuropæiske lande, der altid har hævdet at være organiserede i overensstemmelse med den videnskabelige socialismes principper, var i USA i 1960'erne. USA havde aldrig fået udviklet den velfærdsstat, som gradvis var vokset frem i de (især

Erik Albæk

Samfundsforskning og politik – et umage par?

Da evalueringsforskningen blev fashionabel i 1960'ernes USA, forventedes den at blive benyttet i et rationelt, videnstyret beslutningsforløb, i hvilket der skete en direkte kobling mellem løsning og problemstyret af klare målsætninger. Empiriske eksempler på en sådan instrumentelt problemløsende anvendelse af samfundsforskning har imidlertid været få. Anlægges derimod en bredere opfattelse af, i hvilke faser, af hvem og hvordan samfundsforskningen (kan) benyttes i den politisk-administrative beslutningsproces, viser der sig mange andre muligheder for brug af samfundsforskningen, hvilket støttes af empiriske undersøgelser, der har konstateret udstrakt forskningsanvendelse, blot af anden art end den instrumentelt problemløsende.

Havde man for blot 15 til 20 år siden stillet spørgsmålet om samfundsforskningens og politikens forlidelighed, ville de fleste have fundet det et underligt et. Selvfølgelig kunne samfundsforskningen bruges. Kunne den det ikke i sin foreliggende skikkelse, kunne den i hvert fald ændres, så den blev mere brugbar.

Det var jo dengang, vi studenter fordrede, at videnskaberne blev gjort mere »samfundsrelevante«. Vi krævede »forskning for folket«, hvormed mentes, at videnskabelig indsigt burde være af en art, der gjorde den direkte anvendelig i kampen for levevilkårsforbedringer for samfundets svageste stillede. Vi afdækkede – med rette og oftest overbevisende – hvordan en påstået værdineutral videnskab i virkeligheden var dybt ideologisk og påvirket af udenomsvidenskabelige forhold. Vi viste, hvordan gængs videnskab både i sit emnevalg og med hensyn til teorier, begreber og metoder havde slagside til fordel for det bestående. I stedet krævedes »kritisk« forskning, på baggrund af hvilken ændringer i den herskende sociale orden kunne foretages. Hvordan det så nærmere skulle ske, brugte vi megen krudt på at skændes med hinanden om i de venstrefløjssjekter, vi hver især tilhørte.

Vi var ikke de første, der nærede en drøm om at kunne bruge vor videnskabelige indsigt til at forandre verden til det bedre. Det havde – uden sammenligning i øvrigt – alle nævneværdige samfundsteoretiske klassikere gjort. Det gjaldt for eksempel grundlæggerne af sociologiens tre hovedretninger, Marx, Durkheim og Weber. De kan have været uenige om, hvordan koblingen mellem samfundsforskning og -styring præcist skulle tage sig ud, men de var enige om, at den videnskabelige indsigt kunne og skulle bruges til bevidst at planlægge og styre samfundsudviklingen i ønsket retning.

Første gang man i større omfang forsøgte at realisere denne drøm uden for de østeuropæiske lande, der altid har hævdet at være organiserede i overensstemmelse med den videnskabelige socialismes principper, var i USA i 1960'erne. USA havde aldrig fået udviklet den velfærdsstat, som gradvis var vokset frem i de (især

nord-) europæiske lande, som USA oftest sammenligner sig med. Ved indgangen til 1960'erne var der skabt en politisk vilje til at gennemføre offentlige foranstaltninger som en hjælp til de befolkningsgrupper, der blev betragtet som – uretmæssigt – forfordelte i det amerikanske samfund: de sygel, de gamle, de fattige, de farvede, de handicappede mv. Og med den politisk drevne Lyndon B. Johnson som chef for regeringen blev der yderligere skabt en vis økonomisk vilje til at gøre noget ved problemerne, således at de mest omfattende sociale reformer, USA nogensinde havde oplevet, kunne iværksættes i løbet af en ganske kort årrække.

Når man nu ønskede at poste penge i sådanne foranstaltninger, så ønskede man selvfølgelig også at få så meget ud af pengene som muligt. Foranstaltningerne skulle gøres så rationelle og effektive som muligt. Og da der i meningsdannende kredse havde udviklet sig en forestilling om, at offentlige foranstaltninger kun kunne gøres rationelle og effektive ved at blive baseret på den nyeste samfundsvidenskabelige indsigt, blev der i 1960'ernes midte inddraget samfundsforskere i et hidtil uset omfang i bestræbelserne på at få gjort sociale fremskridt og dermed udviklet en mere retfærdig samfundsorden. USA udgør således det første forsøg på systematisk at inddrage samfundsforskningen i den offentlige forvaltning og planlægning i et vestligt samfund med blandingsøkonomi og demokratisk styre.

Tiden tillod en markant alliance mellem politikere og administratorer på den ene side og samfundsforskere på den anden. Alle var de liberale – hvilket jo i USA betyder noget ganske andet end i andre dele af verden, nemlig om ikke ligefrem venstreorienterede, så i hvert fald til venstre for den amerikanske politiske midte. De var reformivrige og havde i den grad sat sig på meningsdannelsen, at de kunne erklære politiske standpunkter, der afveg fra deres, for døde ideologier. Man – altså de liberale – var enige med sig selv om målene for den samfundsmæssige udvikling: Øget økonomisk velstand og socialt velfærd. Spørgsmålet var blot, hvordan man mest effektivt og rationelt nåede de ønskede mål.

I et sådant politisk klima er det ikke vanskeligt at forstå, hvordan politiske spørgsmål efterhånden gik hen og blev opfattet som rent administrative problemer, hvis løsning udelukkende var af teknisk natur. Fokus forskubbedes fra politisk målfastsættelse til administrativ-teknisk middelafrøvning. Man mente at kunne gennemføre policies uden politics for nu at benytte politologisk fagjargon – en tankegang, der ikke mindst havde vundet indpas i de føderale bureaukratiets korridorer, efter at Kennedy ved sin tiltrædelse som præsident i 1961 havde placeret en stribe af såkaldte intellektuelle »æggehoveder«, hvilket i denne forbindelse vil sige højtuddannede akademikere uden megen politisk eller administrativ erfaring, på chefstillinger overalt i sin administration.

Netop denne tankegang tillod en symbiose mellem den på daværende tidspunkt dominerende positivistiske samfundsvidenskab, der betragter menneskelige aktører som objekter, hvis adfærd er forklarlig i årsag-virkningstermer, og en rationel, administrativ-bureaukratisk management tankegang, der mener, at sociale målsætninger opnås ved at manipulere præcist sådanne årsag-virkningsrelationer. Der var således åbnet op for, at samfundsvidenskaberne kunne benyttes direkte i forbindelse med afhjælpningen af konkrete sociale problemer, nemlig som leverandør af informationer om, hvilke midler eller strategier der mest effek-

tivt ville kunne tilvejebringe en løsning på det pågældende problem. Der udvikledes i overensstemmelse hermed en forestilling om forskningsanvendelse som et lineært, problemløsende forløb af følgende art: Der foreligger et problem; der mangler information og forståelse enten med hensyn til at finde en løsning på det pågældende problem eller til at vælge mellem alternative løsningsmuligheder; den manglende viden frembringes gennem samfundsvidenskabelig forskning; der nås en løsning. Typisk forestillede man sig et enkelt forskningsprojekt, hvis data, analyse og konklusion ville fungere som input i de overvejelser, beslutningstageren gør sig, når vedkommende træffer det endelige valg. Dette blev både grundlaget for, hvordan man forestillede sig samfundsforskningen anvendt i den politisk-administrative beslutningsproces, og det normative grundlag for den måde, hvorpå man designede og udførte anvendt forskning i form af sociale forsøg, evalueringer, policy analyser, cost-benefit analyser, eller hvad navn den anvendelsesorienterede samfundsforskning end måtte gå under.

Hvordan gik det så?

Hvordan gik det så med brugen af samfundsvidenskabelig forskning i den politisk-administrative beslutningsproces? Ja, nu forholder det sig sådan, at der faktisk kun er få ting her i tilværelsen, der lever op til de forventninger, der stilles til dem. Det gælder også ægteskaber. Parforholdet mellem samfundsforskningen og den politiske beslutningsproces blev ikke lykkeligt. Som det ofte også sker i parforhold, følte den ene part sig overset. I begyndelsen af 1970'erne, efter at USA havde en fem til seks års erfaringer med at gennemføre ofte ganske store og omkostningsfulde evalueringer eller lignende former for policy analyse, var det tydeligt, at disse ikke havde nogen sporlig effekt på den førte politik. Det var ikke noget særsyn for forskere at se, at forsøgsforanstaltninger, som deres evalueringer havde påvist kun havde få eller slet ingen konstaterbare effekter, blev opretholdt og undertiden ligefrem udvidet betragteligt, mens omvendt foranstaltninger, der havde vist sig overordentlig effektive, brutalt blev slagtet bort. Da man i 1970'erne mere systematisk satte sig for at forske i den politisk-administrative beslutningsproces' forskningsanvendelse, tegnede samme klare billede sig: Det kan sjældent spores, at enkelte forskningsprojekter har en umiddelbar og direkte indflydelse på specifikke politisk-administrative beslutninger.

Der findes selvfølgelig undtagelser. Et af de mest kendte er den såkaldte Coleman-rapport fra 1966, der dokumenterede både de etniske minoritetsgruppers alvorlige forfordeling, hvad angår uddannelsesmuligheder, og skolesystemets ineffektivitet med hensyn til at rette op herpå. Rapporten indgik som en af de vægtigste begrundelser for at de-segregere det amerikanske skolesystem, det der populært kom til at gå under betegnelsen »busing«. Men sådanne eksempler på forskningsanvendelse var forholdsvis sjældne.

Hvorfor gik det, som det gik?

Og hvorfor så det? Hvorfor er den umiddelbare og direkte anvendelse af samfundsforskningen i den politisk-administrative beslutningsproces sådan en sjælden fugl? Det kan jo virke underligt, når man for eksempel herhjemme ved, at en

forholdsvis større andel af de samlede forskningsressourcer inden for samfundsvidenskaberne går til den mere anvendelsesorienterede sektorforskning end tidligere, når man ved, at flere og flere offentlige myndigheder bruger penge på evalueringsforskning og udefrakommende konsulentanalyser, og når vi har fået en undervisningsminister, der ikke for ingenting gik her på instituttet sammen med datidens kritiske studenter og nu pludselig tager dem på ordet og kræver »samfundsrelevans« – om end af en anden slags, end de havde forestillet sig.

Der har i tidens løb været fremført mange forklaringer på denne manglende overensstemmelse, de fleste med udgangspunkt i et instrumentelt-problemløsende syn på, hvorledes forskningen kan anvendes af politikere og administratorer. En første og ofte gentaget forklaring er, at den anvendelsesorienterede forskning, der er blevet udført, ganske enkelt ikke er af tilstrækkelig høj standard, hvilket også understøttes af flere empiriske undersøgelser. Er dét diagnosen, så er kuren klar: Forskningens design, metodologi og gennemførelse i øvrigt må bringes i overensstemmelse med akademiske krav til forskningskvalitet. Sådanne rekommandationer bygger på den udtalte præmis, at højere forskningsstandard – hvilket i de sammenhænge normalt betyder mere raffineret kvantitativ metodologi – automatisk vil medføre en højere forskningsanvendelse, en påstand, der imidlertid ikke på nogen entydig vis støttes af empiriske undersøgelser, måske snarere tværtimod. En anden forklaring på den manglende forskningsanvendelse har været, at forskere og politikere befinder sig i to vidt forskellige verdener eller kulturer, der har vanskeligt ved at forstå hinanden og hinandens problemer. En sådan diagnose vil selvfølgelig foreslå, at der sættes på bedre kommunikation mellem vidensproducenter og videnskonsumenter.

Forklaringerne er legio, rekommandationerne ligeså talrige, hvilket påviser, at problemet er komplekst og unddrager sig enkle svar. Vi skal ikke fortsætte med at opregne sådanne forklaringsforsøg, men udelukkende holde os til et enkelt, nemlig at den oprindelige »rationelle« opfattelse af, hvordan samfundsforskningen kunne og burde anvendes, hviler på en forsimplet og forfejlet opfattelse af den politisk-administrative beslutningsproces og dennes muligheder for i det hele taget at anvende samfundsforskningen.

Politik er andet end problemløsning

For det første blev forskningens funktion i denne oprindelige model for forskningsanvendelse indskrænket til problemløsning i snæver teknisk forstand. Det kan ikke undre, da politik og forvaltning som nævnt blev betragtet som blot og bar problemløsning i den på daværende tidspunkt dominerende teknokratiske tanke-måde. Men den politisk-administrative beslutningsproces består af meget andet og mere end blot det.

Statskundskaben har det som bekendt med at opdele alt, hvad opdeles kan, i en række på hinanden følgende faser. Hvis vi følger trop, kan den politisk-administrative beslutningsproces i første omgang opdeles i et langt lineært forløb, helt fra at noget blot ligger og rumsterer som et fænomen i det politiske systems omgivelser, over en fase hvor det bliver defineret som et *politisk* problem, som det offentlige bør tage sig af, og hvor det besluttet at gøre noget ved problemet, frem

til gennemførelsen af de besluttede foranstaltninger. På en række punkter vil dette forløb afvige markant fra den klassiske beslutningsprocesmodel.

Ser vi først på problemformuleringen, så er politiske problemer ikke blot nogle, der ligger et sted derude i virkeligheden og venter på at blive opdaget. Vi *skaber* faktisk vore politiske problemer. Hermed menes ikke så meget, at man for eksempel kan hævde, at danske politikere har en pæn portion meddelagtighed, når det gælder de fortsat forværrede betalingsbalanceproblemer. Det har de uden tvivl. Men med at skabe politiske problemer menes i denne sammenhæng, at vi som politiske aktører faktisk foretager et valg med hensyn til, om noget skal opfattes som et problem og vel at mærke et problem, det politiske system bør tage sig af. Politiske problemer er således ikke blot nogle, vi pådattes af virkeligheden, men nogle vi vælger at betragte som sådanne. Her kan samfundsforskningen spille en betragtelig rolle, og gør det rent faktisk også: Den påpeger sociale uligheder; råber vagt i gevær, når vi nærmer os afgrunden; påpeger, at offentlige foranstaltninger ikke virker efter hensigten; og meget andet, der alt sammen kan være med til at sætte problemer på den politiske dagsorden.

Hermed er problemformuleringen imidlertid ikke slut. For det er egentlig først efter, at problemet er sat på den politiske dagsorden, man skal til at finde ud af, hvad der i det hele taget er problemet – det vil sige til at definere det og afgrænse dets nærmere konturer. Og det er ikke så ligetil en sag, som man kunne tro.

Et konkret eksempel: arbejdsløshed. Arbejdsløshed er ikke i sig selv et politisk problem. Det bliver det først, når det gøres til et sådant. I slutningen af 1960'erne og 1970'ernes begyndelse var en arbejdsløshed på en til to procent ikke noget politisk problem. Men hvornår bliver arbejdsløshed så et politisk problem? Ved 3, 5, 7 eller 9 pct.? Når så arbejdsløshed er accepteret som et politisk problem, bliver næste spørgsmål: Hvori består problemet. Herom hersker ingen enighed. Blandt forklaringerne er: at efterspørgslen er for lav; at fagforeningerne er blevet så stærke, at lønnen er blevet for høj, ikke mindst i forhold til udlandet; at arbejdsløshedsunderstøttelsen er for høj, så der er et incitament til at blive eller forblive arbejdsløs; at flere kvinder er kommet ud på arbejdsmarkedet; og så videre. Har man blot minimum af kendskab til arbejdsløshedsproblemet i det danske politiske system, vil man vide, at ikke mindst den økonomiske videnskab har været aktiv med hensyn til kortlægningen af problemets omfang og karakter.

Næste fase i beslutningsforløbet er så det, der oprindeligt blev betragtet som den egentlige kerne i den rationelle beslutningsmodel: problemløsningen. Her var ideen, at videnskaben skulle benytte gængse samfundsvidenskabelige teorier og metoder til at afprøve alternative strategier til løsninger af problemer. Igen er der tale om en ganske snæver definition af samfundsvidenskabernes mulige rolle i forbindelse med problemløsningen, for anvendelsesorienteret samfundsvidenskabelig forskning kan ikke indskrænkes til blot og bar afbenyttelse af akademisk metode og teknik. Samfundsforskere er også aktive, når det drejer sig om at udvikle og foreslå foranstaltninger, der kan afhjælpe læsevanskeligheder blandt skole-søgende børn, mindske volden i betonslum, bringe flere unge arbejdsløse i arbejde eller mindske antallet af døde og kvæstede i trafikken. Det gælder imidlertid for designudvikling, hvad enten der er tale om tøj-, møbel- eller policydesign, at

den baserer sig på meget andet og mere end metode og teknik – i første række gælder kreativitet. Ved aktivt at skabe forslag til nye policy-design eller blot modifikationer og justeringer af eksisterende foranstaltninger, kan samfundsvidenskaberne være med til at påvirke den måde, hvorpå det offentlige forsøger at løse samfundsmæssige problemer.

Her slutter den rationelle beslutningsmodel: Ved beslutningen om at iværksætte en given foranstaltning som løsning på et politisk problem. Det er den ikke alene om. Også i politologisk teori har man traditionelt ment, at det politisk interessante skulle søges i forløbet, indtil en beslutning var truffet i politisk kompetente forsamlinger, mens forvaltningens gennemførelse af den trufne beslutning blev betragtet som et rent teknisk-administrativt spørgsmål uden egentlig politologisk interesse. Men netop erfaringerne fra 1960'ernes og 1970'ernes stort anlagte, liberale velfærdsforanstaltninger tydede på, at dette ingenlunde var tilfældet. Iværksættelsen og gennemførelsen af policies – det, der på amerikansk-dansk er kommet til at hedde implementering – er alt andet end politisk neutral. De sidste 10 til 15 års implementeringsforskning tyder så godt som samstemmende på, at offentlige foranstaltninger i nok så høj grad bestemmes af, hvordan de implementeres, som af, hvordan det blev besluttet, at de skulle se ud. Netop i erkendelsen af implementeringens helt centrale betydning for offentlige foranstaltningers virkemåde, er der siden midten af 1970'erne udviklet en form for anvendt samfundsvidenskab, der kan være behjælpelig med at forme og opbygge offentlige foranstaltninger i disses iværksættelsesproces, de såkaldte proces- eller formative evalueringer. Og når så endelig foranstaltningen er blevet implementeret, er vi kommet til den fase, hvor det er muligt at bedømme, om den har den tilsigtede virkning på det problem, der ønskedes løst. Vi er nået til evalueringsfasen.

En sådan faseopdeling af det politisk-administrative beslutningsforløb kan selvfølgelig udvides og indskrænkes efter formål og forgodtbefindende. Formålet har i dette tilfælde alene været at gøre opmærksom på, at den politisk-administrative beslutningsproces består af meget andet og mere end problemløsning i snæver teknisk forstand, og at der derfor er væsentligt flere faser, hvori, og måder, hvorpå samfundsvidenskabelige informationer kan benyttes i denne beslutningsproces. Hvis ovenstående diskussion kort skal opsummeres, kan man sige, at samfundsforskningen kan være med til at påpege eksistensen af politiske problemer, indkredse deres natur og mulige årsager, i forlængelse heraf foreslå problemløsninger, medvirke til disses gennemførelse og evaluere deres resultater.

Målkonsensus er sjælden

Det andet træk ved den oprindelige model for forskningsanvendelse, det er værd at rette opmærksomheden mod, er dens forudsætning om målkonsensus, som er hentet fra den rationelle beslutningsproces-teori. Som tidligere nævnt var der i 1960'erne blandt toneangivende kredse udbredt enighed om, at ideologierne var døde. Tilbage var pragmatiske løsninger på, hvorledes man nåede de sociale mål, samfundet havde sat sig. Man fokuserede på policies, ikke på politics, og der var derfor i tiden en tendens til at overse – hvis ikke ligefrem med foragt at se ned på – det *politiske* i den politisk-administrative beslutningsproces.

Demokratiet er undertiden blevet fortolket som en bestræbelse på at bringe mere fornuft ind i den politiske beslutningsproces. Med fremvæksten af den borgerlige offentlighed blev der skabt et rum, hvor det gennem rationel diskussion ville være muligt at afveje, hvilke politiske argumenter der er de mest fornuftige. Tolket således må der siges at være noget dybt demokratisk ved at inddrage samfundsvidenskabelig indsigt i den offentlige diskussion.

Men nu forholder det sig faktisk sådan, at demokratiet på andre tidspunkter i historien også er blevet tolket som en bestræbelse på at forhindre, at enkelte grupper i samfundet skulle opnå en uforholdsmæssig stor indflydelse på den offentlige politik – uanset hvor gode argumenter gruppen måtte have for at sidde inde med den rette viden om, hvad der tjener samfundets interesser bedst. Det nok mest kendte eksempel på dette princip er den montesquieuiske funktionsopdeling mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt, som er kommet til at præge de fleste vestlige demokratiske forfatninger, mest radikalt institutionaliseret i det amerikanske checks-and-balances system. Det har unægteligt været svært for mangen en samfundsforsker at acceptere det fornuftige i denne tolkning, da samfundsforskeren herved let kommer til at ligne en moderne variant af eunukken i haremet: Vedkommende bliver betroet alt undtagen det, der tæller mest: Magten.

Hvad mere er: Denne tolkning af demokratiet imødegår forestillingen om målkonsensus. Den institutionaliserede magtopsplitning – mellem for eksempel en lovgivende forsamling og en udøvende regering og forvaltning eller mellem en føderal og en statslig beslutningskompetence – burde i sig selv advare mod at operere med målkonsensus. Hertil kommer, at reformbestræbelser i retning af øget decentralisering og borgerdeltagelse i den politisk-administrative beslutningsproces yderligere opsplitter beslutningskompetencen. Endvidere vidner politologiske teorier om pluralisme, sektorisering og jerntrekanter dels om, at mange aktører er involveret i den offentlige beslutningsproces, dels at beslutninger træffes i autonome beslutningscentre, der gør det vanskeligt at operere med målkonsensus, når det drejer sig om offentlig politik, jfr. for eksempel den slående målkonsensus, der for tiden hersker mellem Landbrugs- og Miljøministerierne, hvad angår vandforurening!

Hvad betyder så det for den anvendelsesorienterede forskning? Det betyder for det første, at meget af denne forskning kom til at snuble allerede i starten. For forskningen var designet til at holde løsningsforslag eller effekter op mod klart definerede politiske målsætninger, men gang på gang måtte forskere konstatere, at offentlige foranstaltninger ofte slet ingen eksplicit formulerede målsætninger har. Og hvis de har, så er der ofte tale om et sæt af vage målsætninger, der direkte kan være i konflikt med hinanden. Bad man så om at få disse ikke-ekspliciterede målsætninger specificerede, ville forskeren opdage, at der var ligeså mange specifikationer, som der var beslutningstagere. Man fandt med andre ord ud af, at der var mange aktører, der havde en interesse i en given foranstaltning, men vel at mærke forskellige interesser, og det var derfor ikke muligt altid at samle eller aggregere disse interesser til en fælles målsætning. Der var derfor mange brugere af forskningen, og i evalueringsforskningen har man da også taget konsekvensen af

denne konstatering ved at indføre såkaldte interessent-analyser, hvor man i samme evalueringsprojekt forsøger at tage hensyn til en række forskellige gruppers interesser og den brug, disse grupper kan gøre af forskningen.

Det betyder jo netop for det andet, at der i det tidligere skitserede faseforløb ikke er en enkelt bruger af forskningen, men potentielt mange. Det kan enten dreje sig om, at de enkelte grupper tolker og bruger samme forskningsinformationer i overensstemmelse med deres egne interesser og verdensbillede. Eller det kan dreje sig om, at de hver især finansierer forskning til at belyse aspekter af et givet problem, som de ud fra deres verdensbillede finder under- eller dårligt belyst.

Politik er andet end teknisk handlen

Det tredje og sidste træk ved den politisk-administrative beslutningsproces, der er værd at diskutere i denne sammenhæng, er forestillingen om, at processen består af en række velafgrænsede beslutninger af udelukkende »saglig« art. Der er intet, der tyder på, at der i det hele taget »tages« særlig mange beslutninger inden for det offentlige eller at disse ikke-trufne beslutninger alene hviler på en afvejning af »saglige« argumenter eller analytisk-empirisk, videnskabelig information. I en omfattende undersøgelse af det offentliges brug af samfundsforskningen konstaterede Carol Weiss, at de beslutningstagere, hun interviewede, så godt som undtagelsesfrit følte sig forvirrede og utilpasse ved hendes brug af ordet »beslutning«. De oplevede ikke selv, at de – som enkeltindivider eller i grupper af sådanne – »tog« beslutninger, og kunne følgelig ikke rapportere, hvilken indflydelse forskningen havde haft på disse ikke-trufne beslutninger (Weiss, 1980).

Problemet er her, at den rationelle beslutningsmodel, der også har et fast greb om vore lægmandsbetragtninger over den offentlige beslutningsproces, har været meget antropomorf i sin tilgangsvinkel, det vil sige, at den har betragtet komplekse organisationer, som om det drejede sig om et (rationelt) menneske med menneskelignende egenskaber og adfærd. Men organisationer *er* komplekse, og det giver et mylder af interaktionsmønstre, så det kan være vanskeligt at afgøre, hvornår og af hvem der træffes beslutninger i organisationen. Selv topembedsmænd kan føle, at det er andre steder i organisationen, beslutningerne træffes, inden sagerne havner på deres bord, eller at der i det hele taget er så mange begrænsninger på deres handlefrihed, at de har svært ved at opleve deres arbejde som beslutningstagning. Endvidere kan en organisations aktiviteter sjældent tilbageføres til en enkelt og i tid afgrænset beslutning. De kan være et resultat af, at personalet i mange forskellige kontorer har taget små skridt – undertiden blot i form af, at der foretages ændringer i eller justeringer af normale rutiner, hvis noget uforudset opstår, eller når Stephensen og Hansen har været på personalekursus – og sådanne små skridt kan øve indflydelse på, hvad personalet i andre kontorer foretager sig eller føler, de kan foretage sig. Alt i alt summerer dette op til noget, der kan kaldes administrativ praksis – eller hvis det skal være rigtig fint: organisationens »policies« – uden at nogen dermed kan pege på, hvornår eller af hvem det blev besluttet at indføre denne praksis.

At beslutninger »opstår« på denne måde, kommer ikke som nogen overraskelse for folk med kendskab til den mere empirisk orienterede beslutningsproces-teori.

Denne har længe kritiseret forestillingen om den rationelle beslutningsproces som en kobling mellem problem og løsning, styret af mål som naiv og urealistisk. Virkelighedens verden er alt andet end rationel i klassisk forstand, hvorfor den mere empirisk orienterede teori da også bevidst provokerende benytter anti-rationalistiske begreber og metaforer til at beskrive beslutningsprocesser med, for eksempel »mudder-processer«, »organiserede anarkier« eller »skraldespande«, hvori beslutningsdeltagere smider en række problemer og løsninger, når de tilfældigvis finder anledning til det.

Noget tyder altså på, at offentlige beslutninger kun sjældent lader sig beskrive som en klassisk rationel afvejning af middel-mål hierarkier, baseret på videnskabelig information. Var det i øvrigt tilfældet, burde vi fluks foreslå undervisningsministeren at nedlægge instituttet her og i stedet oprette en DSTH – Danmarks Socio-Teknologiske Højskole. Når beslutninger ikke kan betragtes som det logiske resultat af en lineær og videnstyret kobling mellem problem og løsning, så må der være andre mekanismer, der aktiveres for at sætte og holde et beslutningsforløb i gang. Der må være noget andet end en pur interesse for objektive og rationelle problemløsninger, der så at sige giver beslutningsforløbet »energi«.

Her burde det jo så, når man nu engang befinder sig på et politologisk institut, være naturligt at påpege den politiske interaktion som en af de kilder, der kan give et beslutningsforløb energi. Men det er ikke så ligetil en sag endda. Det forholder sig nemlig sådan, at den rationelle beslutningsmodels foragt for det politiske også har et fast greb i lægmandsbetragtninger over det politiske system. Det er ikke ualmindeligt at høre bemærkninger om, hvor galt det dog er, at politikerne ikke bare træffer de rigtige beslutninger eller skærer igennem. Når denne holdning rendyrkes, bliver den til politikerlede. Som påpeget af den amerikanske politolog David Ricci (1984), er det en del af den politiske videnskabs tragedie, at den har været med til at fremme politikerleden ved konstant at bringe politisk interaktion i miskredit. Når den empiriske politologi i sin analyse af den politisk-administrative beslutningsproces nødvendigvis gang på gang må afsløre, hvordan denne også er styret af for eksempel egennytte, magtbegær, studehandler, interessefavourisering og lignende, er den med til at underminere respekten for den politiske interaktion. Tragedien består i, at politologien ikke samtidig har været i stand til overbevisende at fortælle, hvori *politisk* rationalitet består – i modsætning til økonomerne, der opnår Nobelprisen ved fortsat mere minutøst at kortlægge den økonomiske rationalitets natur.

Det ville imidlertid være aldeles utænkeligt, om der skulle kunne eksistere et politisk system uden politik. Det kan man ligeså godt forlige sig med først som sidst. Hvad mere er: Politisk handlen er en ligeså nødvendig bestanddel af den offentlige problemløsning som den rent »saglige« sammenkobling af mål og midler. Ja, faktisk må det nok siges at være de færreste problemer, der kan løses alene ved hjælp af »saglig« policy-analyse, for løsninger må nødvendigvis blive politiske, når der ikke eksisterer målkonsensus. Og det gør der som tidligere nævnt så godt som aldrig. Forskerne har imidlertid så forfærdelig svært ved at acceptere den politiske brug af videnskabelige informationer. Det er selvfølgelig heller ikke altid lige rart at se ens forskning blive brugt på de mest åbenlyse politiske måder,

for eksempel som ren og skær politisk ammunition til at skyde i hovedet på ens politiske modstandere, som legitimering af en åbenlyst på forhånd truffet beslutning eller som en symbolsk foranstaltning, der blot har til hensigt at forhale en forhandlingssituation.

Men forskningen kan også benyttes i den politiske interaktion på en for forskerne mindre problematisk facon. Som tidligere nævnt sætter problemer ikke sig selv på den politiske dagsorden. De skal »skabes«, og nogen skal sætte dem på den politiske dagsorden, hvilket essentielt er en politisk handling. Her kan forskningen være med til at påpege problemets eksistens og nærmere konturer og dermed give politiske aktører anledning til at handle i forhold til problemet. De senere års fattigdomsrapporter kan således for eksempel give politiske partier, der i særlig grad forsøger at signalere omsorg for samfundets svageste stillede, anledning til at påpege et fattigdomsproblem i Danmark. Herudover kan forskningen give aktørerne en position eller et udgangspunkt for manøvreringen i forhold til andre politiske aktører i bestræbelserne på at mobilisere støtte både for opfattelsen af, at problemet er af væsentlig politisk betydning, og for bestemte løsningsstrategier, en mobilisering, der ikke ligger i selve sagens natur, men som politisk.

Vi kunne fortsætte med at opregne eksempler på, hvorledes videnskabelige informationer kan indgå i den politiske interaktion, der er et aldeles grundlæggende element i den måde, hvorpå der løses samfundsmæssige problemer i et pluralistisk, demokratisk styre som for eksempel det danske. Det tjener intet formål her. Hensigten har alene været at påpege, at problemløsning ikke kan indskrænkes til teknisk handlen som forudsat i den klassiske model for forskningsanvendelse. Problemløsning består af mange andre former for social interaktion end blot teknisk handlen; men det har været karakteristisk for forestillingen om brugen af samfundsforskningen i den politisk-administrative beslutningsproces, at der altid er blevet taget udgangspunkt i den instrumentelle, problemløsende handlen som en særlig privilegeret form for handlen, i forhold til hvilken andre former for social handlen måtte underordne sig. Dette gælder stadig i meget af den empiriske forskning i forskningsanvendelsen, hvor netop den – bredt forstået – politiske brug af samfundsvidenskabelig information betragtes som problematisk, hvorfor der så godt som ikke findes empiriske analyser af dennes omfang og karakter.

Den faktiske brug af samfundsforskning

Kritikken af den oprindelige forestilling om rationel brug af samfundsforskningen kan kort opsummeres i, at den hviler på en alt for simpel og naiv opfattelse af, i hvilke faser, af hvem og hvordan samfundsforskningen benyttes i den politisk-administrative beslutningsproces. En række studier har da også påvist, at samfundsforskningen kan have en ikke uvæsentlig indvirkning på den politisk-administrative beslutningsproces, uden at dette nødvendigvis er observerbart på kort sigt i forhold til enkeltbeslutninger eller sker i et lineært, instrumentelt problemløsende forløb, således som samfundsforskere oprindeligt forventede.

Forskningens indflydelse vil ofte være af en mere indirekte og diffus art. Det er således ikke nødvendigvis det enkelte forskningsprojekts resultater eller forslag, der bliver indoptaget i politisk-administrativ praksis. Derimod kan de ideer,

begreber og generalisationer, som udspringer af forskningen, ofte komme til at påvirke den måde, hvorpå der tænkes om et givet sæt af problemer. Ligeledes er det ikke nødvendigvis den beslutningstager eller gruppe af sådanne, som et forskningsprojekt udføres for, der gør brug af forskningsresultaterne. I stedet ser det ud til, at de ideer, begreber og generalisationer, som en serie af forskningsprojekter kommer frem til, efterhånden går hen og bliver almindelig accepteret viden, når de er sivet gennem artikler i akademiske eller professionelle tidsskrifter, reportager i medierne, vejledning fra konsulenter, krav fra interesseorganisationer, samtale med kolleger, deltagelse i konferencer og videreuddannelse mv. Denne form for mere diffus og indirekte anvendelse af forskningen benævnes undertiden »oplysende« eller »begrebsmæssig« brug, idet den i højere grad er med til begrebsligt at strukturere et problem end til at løse det i teknisk forstand.

De empiriske undersøgelser af forskningsanvendelsen lader ingen tvivl tilbage om, at forskningen rent faktisk bruges i den politisk-administrative beslutningsproces. Og her er måske en del af forklaringen på det tilsyneladende paradoksale i, at der benyttes fortsat flere ressourcer til anvendelsesorienteret forskning, uden at denne umiddelbart sætter observerbare spor på kort sigt i konkrete beslutninger; forskningen værdsættes nemlig for dens brugbarhed til andre formål end problemløsning i snæver forstand. Vor viden herom er imidlertid fortsat sparsom, for forskningen i forskningsanvendelse er en temmelig ny videnskabelig disciplin, der lader meget tilbage at ønske med hensyn til teoriudvikling, begrebsafklaring og empirisk kortlægning.

Konsekvenser for forholdet mellem samfundsforskning og politik

Man kan så spørge sig selv, hvilken betydning dette får for vor opfattelse af forholdet mellem politik og videnskab? Ja, man kunne selvfølgelig vælge ikke at lade det få konsekvenser overhovedet og i stedet lade alt blive ved det gamle, dvs. fortsat leve i en temmelig snæver og fantasiforladt fiktion om, at samfundsforskningens relevans alene bestemmes i dens evne til at levere autoritative kausalpræmisser med umiddelbar betydning for konkrete policy-beslutninger. Det kan undertiden forekomme at være den undervisningsministerielle visdom bag forsøgene på at gøre den humanistiske, samfunds- og naturvidenskabelige forskning såvel som undervisning direkte anvendelig i regeringens bestræbelser på at rette op på betalingsbalancen. Og meget tyder desværre også på, at mange forskere, herunder ikke mindst tidligere tiders kritiske sådanne, falder på halen for denne logik, blot der er penge nok i den.

Man kan imidlertid også – og det er det, der vil blive argumenteret for her – vælge at tage forholdet op til radikal nyvurdering. Når et forhold tages op til nyvurdering, er det selvfølgelig vanvittigt som det første, man gør, at kaste sig ud i minutiøse udregninger af, hvem der bør tage sig af hvor meget ble-, op- og bilvask. Overvejelser over, om forskningsanvendelsen øges ved organisatorisk at placere policy-analyser internt i offentlige myndigheder i stedet for eksternt eller ved at forbedre forskningsrapporters sproglige udformning og lay out, må nu engang betragtes som sekundære når det drejer sig om en sådan revurdering. Det er andre og større perspektiver, der skal til.

Udgangspunktet bør i stedet tages i den kendsgerning, at både forskningen og den politisk-administrative beslutningsproces er komplekse, kollektive størrelser, der gør koblingspunkter mellem de to mulig på uendelig mange flere felter og måder end den instrumentelle problemløsning. Problemet er imidlertid, at vi som forskere er fantastisk dårligt udrustede til professionelt at forholde os til de fleste af de koblingspunkter, hvor vi tilsyneladende øver indflydelse på den politisk-administrative beslutningsproces. For vi har indskrænket det, vi som forskere kan udtale os om, til udelukkende at omhandle empirisk efterprøvbare forhold. I vor selvforståelse er vort adelsmærke, at vi mere end andre har de professionelle redskaber til at gennemføre sådanne empiriske efterprøvninger, og de normer, der regulerer vores arbejde, er alle udelukkende rettet mod dette, hvad enten det drejer sig om vor metodologi eller professionsetik. Vi har med andre ord i vor professionelle selvforståelse afskåret os fra at give en begrundet videnskabelig bedømmelse af givne policies' substans, herunder ganske særligt deres normative legitimitet. Det gælder både den akademiske forskning, hvor vi i højere grad beskæftiger os med processer, strukturer og systemer end politiske beslutningers indhold. Og for den anvendte samfundsvidenskabs vedkommende var det præcis denne selvforståelse, der legitimerede den tjenerrolle, vi påtog os, når vi foretog policy-evalueringer, for forskningen blev ikke bedt om at bedømme, om en given policy var god eller dårlig, blot om den kunne testes til at have haft de tilsigtede effekter eller ej.

Dette må siges at være problematisk af mindst to grunde. For det første forholder det sig som påpeget af den amerikanske politolog Robert A. Dahl (1975) sådan, at jo mere raffinerede og logisk tvingende vore kvantitative, matematiske efterprøvningsprocedurer bliver, jo mere synes de egnede til at undersøge mindre kontroversielle, tekniske problemstillinger. Derimod er de meget lidt egnede til kvalificeret at vurdere de normativt komplekse problemstillinger, der udgør kernen i vort sociale og politiske liv.

For det andet er det problematisk, fordi samfundsforskningen ikke alene øver indflydelse på den politisk-administrative beslutningsproces på grund af dens ekspertise, hvad angår empirisk afprøvning, men nok så meget og især på grund af dens skabende aspekter, hvad angår problemidentifikation og -strukturering. Det kender vi sådan set udmærket fra vor egen verden. Det er ikke den matematisk sofistikerede teoriafprøvning, der læses mest eller vinder mest gehør i internationale politologiske kredse. Det er derimod de ideer og tanker, der udtrykkes af personer som Robert Dahl, Charles Lindblom, Aaron Wildavsky eller Nicos Poulantzas, hvis skrifter enhver samfundsvidenskabelig metodebog må betegne som uvidenskabelige. Eller tænk på, med hvilken hast vi alle i 1970'erne så korporative træk overalt omkring os, blot fordi en enkelt politolog var kommet på det begreb og fået skrevet herom i en artikel på ca. snoldede 20 sider.

Når man ved, at disse i virkeligheden dybt normative, skabende aspekter ved den samfundsvidenskabelige forskning øver væsentlig indflydelse på den politisk-administrative beslutningsproces, forekommer det paradoksalt, at vi har accepteret den positivistiske videnskabsteoris relegering af disse aspekter til forskerens privatsfære, idet det ifølge den positivistiske videnskabsteori kun er den em-

piriske efterprøvning – »the context of justification« – der kan videnskabeligt normreguleres. Samfundsforskning er med andre ord mest »samfundsrelevant« på områder, hvor den i sin selvforståelse ikke burde være det, og vi har intet norm-sæt, hvorved vi kollektivt kan forholde os til denne »samfundsrelevans«.

Findes der så konstruktive forslag til, hvordan forholdet mellem politik og videnskab kan reformuleres i mere lykkelig retning? Der findes i læssevis. Ikke mindst i 1980'erne har der i USA udspundet sig en omfattende og intens debat herom (jfr. Loftager, 1987), som det er uladsiggørligt at referere her. I stedet vil jeg afslutningsvis fremføre to forslag til revurdering. Da jeg netop har hævdet, at minutøs videnskabelig gniddergnadder har de ringeste chancer for gennemslagskraft, vil jeg i overensstemmelse hermed undlade en dybtgående analyse af disse to forslags overordentlig komplicerede samfundsmæssige og videnskabsteoretiske implikationer. I stedet vil jeg nøjes med at foreslå en udskiftning af to af de metaforer, der traditionelt er blevet benyttet til at beskrive forholdet mellem politik og videnskab.

Den første vedrører den forestilling om anvendelsesorienteret forskning i mere snæver forstand, der går under betegnelsen socialt ingeniørarbejde. Det er den forestilling, vi finder i engelske begreber som »social engineering« »sociotechnics« og »social technology«. Metaforen har virket tiltrækkende på anvendelsesorienterede samfundsforskere på grund af den traditionelle forestilling om, at ingeniørarbejdet består af en ren teknisk løsning på praktiske problemer. I stedet bør vi måske tænke på policy-analytikeren og evalueringsforskeren som en social arkitekt. Grunden hertil er for det første, at arkitektarbejdet i højere grad end ingeniørarbejdet forbindes ikke alene med teknisk kunnen, men også med kreative, designmæssige færdigheder. Hvad mere er: arkitekter nøjes ikke med at vurdere, om det er sandt eller falsk, at bygherrens hus ved en given konstruktion bliver stående eller braser sammen. De tillader sig også at vurdere, om det er et godt eller dårligt hus – æstetisk, socialt eller etisk. Hvad jeg med andre ord med den ændrede metafor opfordrer til, er, at vi som arkitekterne dels får en mere professionel holdning til de skabende sider af vort arbejde, dels udvikler standarder til substantielt at vurdere den politik, vort arbejde omhandler.

I forlængelse heraf er der en anden metafor, det kan være svært at opretholde, nemlig forestillingen om forskningen som loyal tjener. I stedet for at betragte forholdet mellem samfundsforskning og politik som et herre-tjener forhold, vil jeg foreslå, at man generelt betragter de to som samtalepartnere. Hvis demokratiet undertiden er blevet tolket som en bestræbelse på at forhindre, at enkeltgrupper opnår en uforholdsmæssig stor indflydelse på den offentlige politik, er det til andre tider som tidligere nævnt også blevet tolket som et forsøg på at bringe mere fornuft ind i den offentlige beslutningstagning. Såvel demokratiet som den moderne videnskab var ikke for ingenting børn af oplysningstiden: De bygger begge på utopien om den åbne dialog, der lader det bedste argument overbevise. Dialog-metaforen frembringer derfor ikke som tjener-metaforen associationer i retning af, at der findes politiske instanser, først og fremmest politiske og administrative topchefer, der autoritativt bestemmer, hvad forskningen kan beskæftige sig med og hvordan, men tillader, at sociale og politiske problemer betragtes som

nogle, der diskuteres og løses i en proces, der principielt er åben for alle. Metaforen vil derfor i højere grad være i stand til at indfange vor erkendelse af, i hvilke faser, af hvem og hvordan samfundsforskningen benyttes i den politisk-administrative beslutningsproces.

Samtidig må det erkendes, at metaforen er utopisk og derfor bamlende urealistisk. Politik er ikke og vil aldrig blive samtale alene. Gid det var så vel – selv om jeg samtidig må erkende, at slutmålet for vor forskning her på instituttet i givet fald ville være nedlæggelsen af vor egen arbejdsplads. Endvidere er der intet, der tyder på, at det nødvendigvis er de bedste argumenter fra forskningsverdenen, der når endsige påvirker den politisk-administrative beslutningsproces. Forskningen kan måske undertiden ligefrem siges at have en »formørkende« snarere end en »oplysende« funktion. Men jeg tror alligevel, det er vigtigt at holde fast i utopien om, at det ved hjælp af den klassiske dialog er muligt at beskæftige os med, hvorledes vi realiserer et bedre liv i et bedre samfund – hvilket jo præcist var det, samfundsvidenskabernes grundlæggere ønskede, at disse videnskaber skulle bruges til. Det er måske mere påtrængende end nogensinde at fastholde denne utopi – vel vidende at det *er* en utopi – fordi vi måske er en af de få sociale instanser, der i en opsplittet post-modernistisk tid kan forpligte sig på at søge sammenhæng og bevare troen på dialogen som det medium, gennem hvilket det er muligt at række over skel.

Arkitekt- og dialogmetaforene er ingeniørlunde samfunds- eller videnskabsteoretisk uproblematisk – slet ikke, hvis deres nøjere konturer forsøges specificeret. Det bliver metaforer selvfølgelig aldrig helt, idet de netop forsøger at indfange noget – i hvert fald for nærværende – ikke helt indfangeligt. Jeg erkender metaforernes problematiske karakter og har med dem alene forsøgt at foreslå et muligt udgangspunkt for en nødvendig nytænkning vedrørende vor forskerrolles samfundsmæssige karakter. Forhåbentlig vil en sådan nytænkning bringe andre og gerne bedre metaforer på bane, der formår at forholde sig realistisk til vort faktiske forskerarbejde og den brug, der gøres heraf, såvel normativt til, hvordan dette arbejde ideelt bør udføres og organiseres. Om det så lykkes samfundsforskningen og politikken at revurdere deres forhold, så de bliver et mere mage par end hidtil oplevet, vil kun fremtiden kunne vise. Intet tyder dog på, at forholdets problemer er uløselige, om blot parterne har viljen til at sætte sig ud over egne fordomme og vurdere forholdet på en frisk.

Litteratur

- Dahl, R.A. (1975). *Moderns Political Analysis*, 3rd ed. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
Løftager, J. (1987), »Policy-analyse – svaret på den politiske videnskabs tragedie?«, Århus, Institut for Statskundskab.
Ricci, D.M. (1984). *The Tragedy of Political Science*, New Haven: Yale University Press.
Weiss, C.H. (1980). *Social Science Research and Decision-Making*, New York: Columbia University Press.

nogle, der diskuteres og løses i en proces, der principielt er åben for alle. Metaforen vil derfor i højere grad være i stand til at indfange vor erkendelse af, i hvilke faser, af hvem og hvordan samfundsforskningen benyttes i den politisk-administrative beslutningsproces.

Samtidig må det erkendes, at metaforen er utopisk og derfor bamlende urealistisk. Politik er ikke og vil aldrig blive samtale alene. Gid det var så vel – selv om jeg samtidig må erkende, at slutmålet for vor forskning her på instituttet i givet fald ville være nedlæggelsen af vor egen arbejdsplads. Endvidere er der intet, der tyder på, at det nødvendigvis er de bedste argumenter fra forskningsverdenen, der når endsige påvirker den politisk-administrative beslutningsproces. Forskningen kan måske undertiden ligefrem siges at have en »formørkende« snarere end en »oplysende« funktion. Men jeg tror alligevel, det er vigtigt at holde fast i utopien om, at det ved hjælp af den klassiske dialog er muligt at beskæftige os med, hvorledes vi realiserer et bedre liv i et bedre samfund – hvilket jo præcist var det, samfundsvidenskabernes grundlæggere ønskede, at disse videnskaber skulle bruges til. Det er måske mere påtrængende end nogensinde at fastholde denne utopi – vel vidende at det *er* en utopi – fordi vi måske er en af de få sociale instanser, der i en opsplittet post-modernistisk tid kan forpligte sig på at søge sammenhæng og bevare troen på dialogen som det medium, gennem hvilket det er muligt at række over skel.

Arkitekt- og dialogmetaforene er ingeniørlunde samfunds- eller videnskabsteoretisk uproblematisk – slet ikke, hvis deres nøjere konturer forsøges specificeret. Det bliver metaforer selvfølgelig aldrig helt, idet de netop forsøger at indfange noget – i hvert fald for nærværende – ikke helt indfangeligt. Jeg erkender metaforernes problematiske karakter og har med dem alene forsøgt at foreslå et muligt udgangspunkt for en nødvendig nytænkning vedrørende vor forskerrolles samfundsmæssige karakter. Forhåbentlig vil en sådan nytænkning bringe andre og gerne bedre metaforer på bane, der formår at forholde sig realistisk til vort faktiske forskerarbejde og den brug, der gøres heraf, såvel normativt til, hvordan dette arbejde ideelt bør udføres og organiseres. Om det så lykkes samfundsforskningen og politikken at revurdere deres forhold, så de bliver et mere mage par end hidtil oplevet, vil kun fremtiden kunne vise. Intet tyder dog på, at forholdets problemer er uløselige, om blot parterne har viljen til at sætte sig ud over egne fordomme og vurdere forholdet på en frisk.

Litteratur

- Dahl, R.A. (1975). *Moderns Political Analysis*, 3rd ed. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall.
Løftager, J. (1987), »Policy-analyse – svaret på den politiske videnskabs tragedie?«, Århus, Institut for Statskundskab.
Ricci, D.M. (1984). *The Tragedy of Political Science*, New Haven: Yale University Press.
Weiss, C.H. (1980). *Social Science Research and Decision-Making*, New York: Columbia University Press.